

Kražių bažnyčios šventoriaus vartai. Danutės Mukienės nuotrauka. 2010 m.

Puoseletėti ir naikinti KRAŽIŲ sakraliniai paminklai

MORTA BAUŽIENĖ

Okupacijų laikais svetimųjų valdžia Lietuvoje stengėsi ne tik primesti visuomenei savo ideologiją, bet ir ištrinti istorinę atmintį. Šioje srityje labai smarkiai pasidarbuota XIX amžiuje. Tuo laikotarpiu Lietuvos teritorijoje buvo uždaryta dešimtys katalikų bažnyčių ir vienuolynų, uždrausta lietuviška spauda lotyniškais rašmenimis, Vilniuje nugriauti Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rezidenciniai rūmai. Kražiams, kurie beveik 300 metų buvo vienas svarbiausių Lietuvos švietimo centrų, XIX a. buvo sudarytos sąly-

gos nuskursti, o daugelis istorinę atmintį šiame miestelyje gaiviusių pastatų buvo nugriauta.

Kražių gyvenvietė XIV–XV a. kūrėsi kairiajame Kražantės krante. Čia buvo bažnyčia, parapijinė mokykla. Dabar jau žinoma, kad bažnyčią Kražiuose įsteigė Kęsgaila Valimantaitis 1416 metais.

Dešiniajame upelės krante suėjo keliai iš Užvenčio, Raseinių, Kaltinėnų. Prie jų sankryžos XVI a. formavosi kita gyvenvietė. Po Valakų reformos (Kražiuose matininkai dirbo 1569 m.) jos gatvių struktūra buvo pakeista – pagal Renesanso epochai būdingą madą įgavo stačiakampio planą. Nuo XVI a. vidurio Kražiuose rinkdavosi Žemaitijos bajorų seimeliai, kolegijos klestėjimo laikais vykdavo mokyklinio teatro vaidinimai.

Sudegus pirmajai parapinei bažnyčiai (1475), buvo pastatyta nauja. Kražiai tuo metu buvo svarbus Lietuvos katalikybės centras. Skirtingai negu daugelyje kitų Žemaitijos vietų, Reformacijos sąjūdžio laikotarpyje miestelyje katalikai išlaikė savo pozicijas. Tai nekelia nuostabos, nes Kražių katalikų bažnyčios klebonais būdavo skiriamos išskirtinės asmenybės. 1533 m. Kražiuose savo karjerą Lietuvoje pradėjo čia klebonavęs būsima Vilniaus vyskupas Valerijonas Protasevičius (1504–1579). Tuo laiku jis buvo svarbus asmuo karaliaus dvare, nes 1532–1544 m. V. Protasevičius vadovavo karalienės Bonos raštinei [7a]. 1549 m. Žemaičių vyskupas Varnių kanauninku ir Kražių klebonu paskyrė Petrą Roizijų (lot. Roysius Maureus Alcagnicensis, apie 1504–1571), ispaną, teisininką ir poetą, buvusį Krokuvos universiteto profesorius. Teisės mokslus baigęs Italijos universitetuose, 1551 m. P. Roizijus tapo Žygimanto Augusto dvaro teisės patarėju, Žemaičių vyskupo teisininku, 1566 m. Šv. Jono bažnyčios Vilniuje kanauninku. P. Roizijus parengė Varnių kapitulos įstatyminius aktus. Kadangi jam teko daug važinėti po Lietuvą, buvo gerai susipažinęs su jos gyvenimu ir papročiais. Savo poezijoje jis išjuokė visuomenės ydas („Apie visagalį pinigą“, „Apie pataikavimo meną“). Eilėraščiuose, kuriuose kalbama apie keliones po Lietuvą, aprašė sunkią žemaičių valstiečių buitį. Turtin-gam keliauninkui poetas pataria į kelionę pasiimti visko, ko reikės (maistą, patalynę), nes kaimuose nieko nenusipirksi. P. Roizijus rašo, kad kaimiečiai neturi žvakidžių, vietoje jų naudoja duonos kepalą su skylė viduryje [2, 97]. Kliuvo nuo P. Roizijaus ir bažnyčios tarnams. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius cituoja P. Roizijaus atsiliepimą apie Žemaičių vyskupą Jurgį Petkevičių, kurį „retai tegalėjos kas matyti bažnyčioj, rečiau dar Mišias laikant, rašto švento nė lytėti neprisilytėjo. Medžioklė jam terūpėjo: nuo aušros lig brėkstant po laukus su šunimis skrajojo. Ai, kad taip būtų ieškojęs dangaus, kaip medės paukščių, panokęs būtų ir Povilą apaštalą“ [7, 84]. M. Valančius rašo, kad taip kunigams žemės džiaugsmams besirūpinant, Žemaitijoje liko tik 7 katalikų kunigai, kiti tapo protestantais. Tačiau Kražiams reformacija negrėsė. Nuo 1570 m. miestelyje veikė kunigų seminarija, čia klebonavo daugelis XVI a. šviesuolių. Nuo 1580 m. turtingą Kražių altariją, kuriai priklausė Gėtautiškiai, Badaukiai, Vizginai, valdė Mikalojus Daukša.

KRAŽIUOSE KURIAMA KOLEGIJA

Nuo 1568 iki 1801 m. Kražius valdė didikai Radvilos. Apie 1565 m. Mikalojus Kristupas Radvila kairiajame Kražantės upės krante pasistatė pilį, ją nuo kitų pastatų atskyrė tvenkiniais. Piliis atsidūrė tarsi saloje, kurią supo tvenkiniai ir Kražantė. Ilgainiui upelio vaga pasikeitė, susijungė su tvenkiniais ir piliis atsidūrė dešiniajame Kražantės

krante. Toliau miestelis vystėsi abiejose Kražantės pusėse: kairiajame krante stovėjo parapijos bažnyčia su ją supančiais pastatais. Vaizdas čia mažai keitėsi, užtat dešiniojoje upės pakrantėje vis buvo statomi nauji namai ir greitai čia susiformavo miestelio centras.

1608 m. Kražiuose pradėjo kurtis jėzuitai. Iš pradžių du broliai jėzuitai apsigyveno klebonijoje, o 1609 m. M. Daukša juos perkėlė į altariją. Materialiai jėzuitus parėmė Mikalojus Kristupas Radvila, padovanojęs jiems savo pilies pastatą. Rėmė ir Žemaičių seniūnas, Lietuvos didysis etmonas Jonas Karolis Chodkevičius, suteikęs jėzuitams 7 ūkių fondaciją vienuolynui išlaikyti. Pilies pastatas 1615–1621 m. buvo perplanuotas ir pritaikytas vienuolynui-kolegijai. Dalyje patalpų įsikūrė celės, kitose – kolegijos klasės. Kolegija įsteigta 1614 metais. Nuo 1620 m. į kolegijos pastatus persikėlė Kražiuose nuo 1570 m. veikusi kunigų seminarija. Čia ji veikė iki 1740 m., o vėliau buvo perkelta į Varnius.

XVII a. jėzuitų komplekse nuolat vykdavo statybos: prie buvusios pilies pietvakarių pusėje 1621 m. pradėta statyti vienuolyno bažnyčia bei vienuolyno-kolegijos rytų korpusas.

Kolegijoje veikė pradinė, gramatikos, sintaksės, retorikos ir humanitarinių mokslų klasės, viskas buvo dėstoma lotynų kalba. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas filosofijai ir teologijai, veikė filosofijos ir teologijos mokykla, kurioje mokėsi jėzuitai. 1617–1618 m. sintaksę ir poetiką kolegijoje dėstė būsimoji „Europos Horacijus“ Motiejus Kazimieras Sarbievijus (1595–1640), ką tik baigęs studijas Braunsbergo (dab. Branevas, Lenkija) kolegijoje. Nors Kražiuose jis dirbo neilgai (vėliau studijavo Vilniaus, Romos universitetuose, profesoriavo Vilniaus universitete, buvo karaliaus Vladislavo Vazos dvaro pamokslininkas), M. K. Sarbievijus Kražių nepamiršo ir juos apdainavo savo kūriniuose. Kražių kolegijos fondatoriui J. K. Chod-

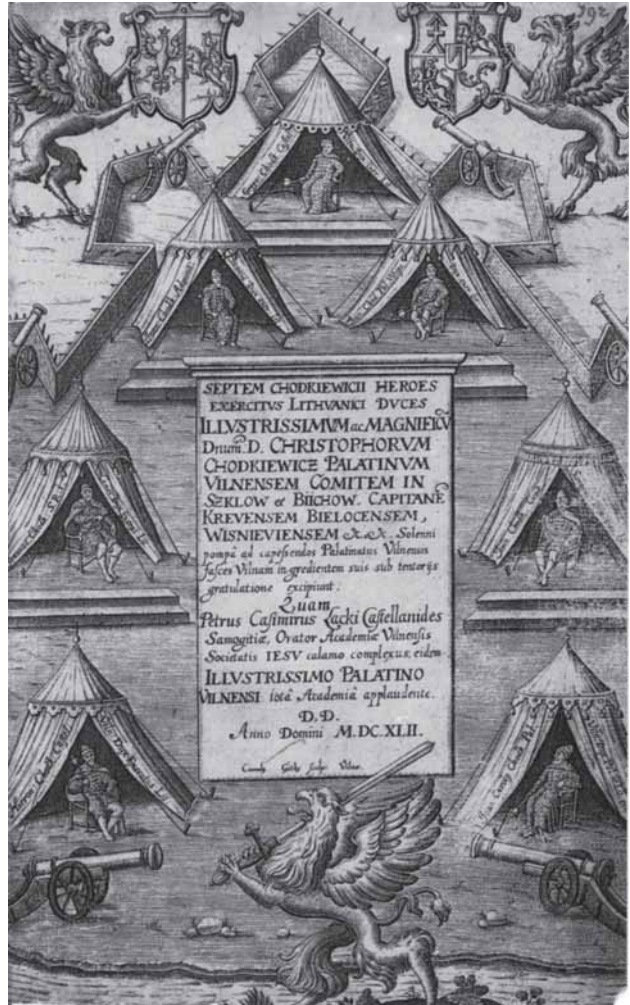

(Nukelta į 52 p.)

Motiejus Kazimieras Sarbievijus (1595–1640). Nežinomo dailininko kūrinys

Iš kairės: buvusi Kražių parapijinė bažnyčia. Nežinomo XVIII a. dailininko piešinys; Kražių kolegijos vaizdas nuo parapijinės bažnyčios kalvos. 1840 m. V. Misevičiaus piešinys. Iliustracijos iš A. Miškinio knygos „Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės. III tomas. Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai. I knyga. Monografija“. Vilnius: „Savastis“, 2004, p. 234, 246

Iš kairės: K. Getkės graviūra „Septini didvyriai Chodkevičiai“. 1642. Iliustracija iš knygos „Senoji Lietuvos grafika“. Vilnius, 1995

